

Warszawa, dnia 6 sierpnia 2019 r.

KMP.570.12.2019.JJ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Komisariatu Policji Wrocław Krzyki
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), zwanego dalej: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 6.05.2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził wizytację Komisariatu Policji Wrocław Krzyki (dalej zwany: Komisariatem), mieszczącego się przy ul. Ślężnej 115-129.

W skład zespołu wizytującego wchodził: Przemysław Kazimirski – dyrektor KMPT (prawnik), Rafał Kulas (prawnik) oraz dr Justyna Józwiak (socjolog).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z p.o. podinsp. Waldemarem Wruszczakiem – Komendantem Komisariatu Policji Wrocław Krzyki oraz innymi funkcjonariuszami Policji pracującymi w Komisariacie;
- przeprowadzono ogląd pomieszczeń Komisariatu (pokoje policjantów, sanitariatów, poczekalni dla interesantów, dyżurki oficera dyżurnego, etc.);
- dokonano analizy rejestrów i wybranej dokumentacji prowadzonej w Komisariacie;

- przeprowadzono rozmowę z osobą zatrzymaną przebywającą w Komisariacie w dniu wizytacji;
- wykonano dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem Komisariatu.

Przedmiotem zainteresowania przedstawicieli KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem, kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób pozbawionych wolności (pkt. 5). Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt. 4).

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, pracownik Komisariatu, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Charakterystyka placówki

Wizytowany Komisariat podlega Komendzie Miejskiej Policji we Wrocławiu. Znajdują się w nim 4 wydziały: Wydział Prewencji, Wydział Kryminalny, Wydział Dochodzeniowo – Śledczy oraz Wydział ds. Nietletnich i Patologii. W ramach Komisariatu funkcjonuje także Rewir Dzielnicowych (w Komisariacie na ul. Ślężnej oraz rewir w Żórawinie), a także Posterunek Policji w Kobierzycach.

4. Problemy systemowe

4.1. Dostęp osób zatrzymanych do lekarza oraz dokumentowanie obrażeń

Jak ustaliła delegacja KMPT w przypadku zaobserwowania obrażeń na ciele zatrzymanego sporządzana jest notatka służbowa dołączana do sprawy, a także policjant odnotowuje to w swoim notatniku. Jeśli funkcjonariusz zauważy, że osoba wymaga pomocy medycznej (np. w przypadku osób chorych psychicznie lub z niepełnosprawnością intelektualną) wzywa karetkę. Lekarza bada osobę zatrzymaną i podejmuje decyzję co do dalszego postępowania. W Komisariacie prowadzony jest rejestr badań lekarskich (w 2018 r. było 8 konsultacji, 2019 r. – 1), w którym zapisywane są dane zatrzymanego, data i godzina badania oraz rozpoznanie choroby.

Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹ oraz CPT².

Według polskiego prawa krajowego, zgodnie z art. 244 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. z 2018 r., poz. 1987, ze zm.) zatrzymanemu przysługuje prawo m.in. do dostępu do pierwszej pomocy medycznej. Natomiast § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w *sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102) określa, że obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane: osoby żądające badania lekarskiego, posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego, oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia, kobiety karmiące piersią i w ciąży, osoby chore zakaźnie, osoby z zaburzeniami psychicznymi, nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Warto w tym miejscu przypomnieć rekomendacje wydane przez CPT po wizycie w Polsce w 2013 r. i 2017 r., które mówią o tym, by osoby pozbawione wolności przez policję miały zagwarantowane *explicite* prawo dostępu do lekarza (w tym także prawo dostępu do dowolnie wybranego lekarza, co oznacza, że badanie przez takiego lekarza może być

¹ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

² European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności. Odpowiednie przepisy powinny gwarantować prawo żądania dostępu osoby zatrzymanej do lekarza w każdych okolicznościach; ani funkcjonariusze policji, ani żadne inne podmioty nie mogą oceniać zasadności takich żądań³.

Wszystkie badania lekarskie winny być przeprowadzane poza zasięgiem słuchu oraz, jeżeli lekarz nie zarządzi inaczej, poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy policji. Komitet zaleca także, by informacje dot. zdrowia zatrzymanych były przechowywane w sposób zapewniający ich poufność. Personel lekarski może udzielać funkcjonariuszom jedynie niezbędnych informacji o stanie zdrowia zatrzymanych, informacja taka powinna jednak ograniczać się do minimum pozwalającego na zapobieżenie poważnemu ryzyku [grożącemu] osobie zatrzymanej lub innym osobom, chyba że osoba zatrzymana wyraża zgodę na udzielanie dodatkowych informacji [o swoim stanie zdrowia]⁴.

KMPT zaleca przeprowadzanie badań lekarskich wszystkich osób zatrzymywanych, mając na względzie powyższe standardy międzynarodowe.

4.2. Dostęp do obrońcy od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do obrońcy od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania).

Na problem dostępu w Polsce do obrońcy zwraca uwagę CPT, podkreślając w swoim najnowszym raporcie z wizyty w 2017 r., że dostęp do prawnika stanowi podstawowe zabezpieczenie przed złym traktowaniem, a mimo tego praktyczny dostęp zatrzymanych do realizacji tego prawa nadal jest w Polsce problemem⁵. Ponadto w polskim prawie brak jest

³ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

⁴ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w 2017 r.

⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23.

przepisów przewidujących wyznaczenie obrońcy z urzędu przed etapem postępowania sądowego. W związku z tym osoby zatrzymane, które nie są w stanie zapłacić za usługi prawne, są faktycznie pozbawione prawa dostępu do prawnika⁶. Komitet wskazuje też, że w jego ocenie osoby zatrzymane przez Policję nadal są narażone na znaczne ryzyko niewłaściwego traktowania i polskie władze powinny zintensyfikować swoje wysiłki w tym obszarze⁷.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych⁸.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem⁹.

Dzieci będące podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, z uwagi na fakt, iż wymagają szczególnego traktowania i nie zawsze są w stanie w pełni rozumieć i śledzić postępowanie karne, powinny korzystać z pomocy adwokata z urzędu, jeśli dziecko

⁶ Tamże, § 25.

⁷ Tamże, § 21.

⁸ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.U.E.L.2016.297.1).

⁹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.U.E.L.2013.294.1).

lub podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej nie zapewnili takiej pomocy we własnym zakresie¹⁰.

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich¹¹.

W wizytowanym Komisariacie osoby przesłuchiwane mogą korzystać z obrońcy z wyboru, jeśli takiego posiadają. Spotkania z adwokatem odbywają się bez obecności funkcjonariusza, w osobnym pomieszczeniu. W wizytowanym Komisariacie nie ma listy adwokatów. W celu zwiększenia skuteczności gwarancji dostępu do obrońcy KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej we Wrocławiu i Krajowej Izby Radców Prawnych we Wrocławiu, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymanej i udostępnianie jej tej osobie w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji¹². Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych, w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników¹³.

4.3. Sytuacja kadrowa w Policji

Poważnym problemem dotyczącym jednostkę jest sytuacja kadrowa. W Komisariacie Policji Wrocław Krzyki liczba wakatów wynosi łącznie 23 (sytuacja trwa od ok. roku).

Sytuacja kadrowa powoduje, że policjanci są dodatkowo obciążeni pracą, przemęczeni i sfrustrowani brakiem systemowych rozwiązań tej sytuacji. Niemile widziane jest branie udziału w szkoleniach, gdyż powoduje to dodatkowe obciążenie pracą pozostałych funkcjonariuszy.

¹⁰ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2016.132.1).

¹¹ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

¹² Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

¹³ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

KMPT jest zaniepokojony powyższą sytuacją. Odpowiedni poziom zatrudnienia może bowiem mieć wpływ na jakość pracy funkcjonariuszy, ich możliwości zawodowe, motywację i reżim, w stosunku do osób pozbawionych wolności. Braki kadrowe stwarzają ryzyko niewłaściwych zachowań i sprzyjają wypaleniu zawodowemu.

Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT) wskazuje, że poziom zatrudnienia personelu miejsc detencji ma bezpośredni wpływ nie tylko na bezpieczeństwo i ochronę zarówno zatrzymanych, jak i personelu, ale również na możliwości personelu w zakresie organizacji codziennej pracy i reżimu instytucji jako całości. Odpowiedni poziom zatrudnienia zapobiega również przypadkom wypalenia wśród członków personelu i pozwala im korzystać z pełnej zdolności zawodowej, zamiast koncentrować się tylko na codziennych czynnościach¹⁴

Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) podkreśla, że skuteczne zapobieganie torturom i innym formom niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy Policji wymaga zmiany kultury policyjnej, ukierunkowanej na poszanowanie praw człowieka i reagowania funkcjonariuszy na wszelkie przypadki złego traktowania przez ich współpracowników. Przemoc wobec osób pozostających pod nadzorem Policji powinna być postrzegana jako naruszenie praw człowieka oraz niedopuszczalny brak profesjonalizmu, który ma wpływ na wizerunek całej Policji. Zmiana sposobu myślenia w Policji powinna rozpocząć się od konkurencyjnego i rygorystycznego systemu selekcji do służby oraz odpowiedniego wynagrodzenia, które stanowi ważne narzędzie do przyciągnięcia najlepszych kandydatów i utrzymania wysoce kompetentnego personelu¹⁵.

4.4. Powiadomienie o zatrzymaniu

Zatrzymany ma możliwość powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu pobytu. W zależności od powodów zatrzymania i okoliczności danej sprawy, uprawnienie to jest realizowane przez funkcjonariusza lub osobiście przez zatrzymanego, za pośrednictwem telefonu. Informacja o zawiadomieniu wybranej osoby jest odnotowywana w protokole zatrzymania.

KMPT pozytywnie ocenia powyższą praktykę. Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi bowiem

¹⁴ Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zob. Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 139-140.

¹⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 69-71; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 24.

podstawową gwarancję prewencji tortur. W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania, uzasadnia wykonanie obowiązku informacyjnego wyłącznie przez policjanta, co jest częstą praktyką w przypadku jednostek Policji wizytowanych przez KMPT. Brak kontaktu z osobą bliską, szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy, może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie ewentualnych informacji o złym traktowaniu, co może skutkować odpowiednią interwencją.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana [Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.]

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie

Delegacja KMPT ustaliła, że funkcjonariusze Policji w trakcie doprowadzenia oraz przesłuchania osoby zatrzymanej, jako zasadę traktują zakładanie jej kajdanek. W dniu wizyty przedstawiciele KMPT zwrócili uwagę, że osoba przesłuchiwana w Komisariacie (mężczyzna zatrzymany celem doprowadzenia do zakładu karnego i odbycia kary kilku miesięcy) miała zapięte kajdanki tak mocno, że pozostawiały one zaczerwienione ślady na nadgarstkach. W obecności przedstawicieli KMPT poprosił funkcjonariusza, aby poluzował kajdanki, ale spotkał się z odmową i towarzyszącym jej komentarzem ze strony policjanta „nic Ci nie będzie”.

KMPT przypomina, iż kajdanki powinny być stosowane tylko w sytuacji obiektywnego ryzyka. Należy zaznaczyć, że ich użycie powinno być ograniczone czasowo do niezbędnego minimum. Należy również pamiętać, że kajdanki nie mogą być zbyt mocno

zapięte, gdyż może to doprowadzić do urazów mechanicznych u osoby zatrzymanej. CPT zaleca każdorazowe rozważenie stosowania środków przymusu, które powinny wynikać z indywidualnych powodów i spełniać warunek proporcjonalności¹⁶.

Kajdanki nie powinny być też stosowane jako zasada w czasie transportu¹⁷. Jeśli zachodzi taka konieczność, powinny być stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko zranienia osoby konwojowanej¹⁸. Należy unikać zakładania ich na ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko obrażeń w razie wypadku.

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem¹⁹.

Za niedopuszczalne należy uznać stosowanie kajdanek w trakcie badań lekarskich lub przykuwanie zatrzymanego do krzesła podczas przesłuchiwania (o takiej sytuacji też usłyszeli przedstawiciele KMPT). Taka praktyka narusza godność człowieka, utrudnia właściwe leczenie, hamuje rozwój właściwej relacji na linii lekarz – pacjent i może być szkodliwa dla obiektywności ustaleń medycznych²⁰. Co więcej, CPT wskazuje, że kajdanki nie powinny być stosowane podczas przesłuchań lub rozpytań podejrzanych²¹.

Podczas wizytacji ustalono, że kontrola osobista odbywa się w pokoju monitorowanym, w którym przeprowadza się czynności z zatrzymanym. Czynność ta wykonywana jest głównie przez funkcjonariuszy doprowadzających.

KMPT chciałby w tym miejscu podkreślić, że kontroli należy dokonywać tylko wtedy, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że osoba zatrzymana mogła ukryć przedmioty niebezpieczne lub które mogą być dowodem popełnienia przestępstwa, a ponadto

¹⁶ Zob. Raport z wizyty w Holandii, 9 sierpień 2012 r., CPT/Inf (2012) 21.

¹⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-111; Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures.

¹⁸ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

¹⁹ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office; Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

²⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (96) 9 [Part 1], § 150; Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office; Human Rights Centre University of Essex, February 2017, s. 57 i 163.

²¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2009) 3, § 38.

zwykle przeszukanie nie doprowadzi do ich wykrycia. Kontrola powinna być też realizowana w warunkach prywatności, poza zasięgiem wzroku innych osób oraz kamer CCTV²².

5.2. Prawo do informacji i mechanizm skargowy

Prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce. Na wyposażeniu Komisariatu nie ma elektronicznego translatora. Policjanci korzystają podczas przesłuchań z tłumaczy biegłych (na dyżurce znajduje się lista takich osób).

Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też standardy międzynarodowe oraz rekomendacje SPT i CPT²³. W swoim ostatnim sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreśla, że efektywnie działające mechanizmy skargowe stanowią fundamentalną gwarancję prewencji tortur. Mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi, który będzie dostępny we wszystkich miejscach zatrzymań. CPT wskazuje też zestaw standardów, które powinny być stosowane, aby był on w pełni efektywny i spełniał swoją zapobiegawczą rolę²⁴.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE należy pisemnie pouczyć zatrzymanego, w języku dla niego zrozumiałym, o przysługujących mu prawach procesowych i przysługujących środkach zaskarżenia. Pouczenie powinno nastąpić niezwłocznie

²² Zob. art. 15d ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. *o Policji* (Dz. U. z 2019 r, poz. 161, teks. jedn.) oraz Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 132.

²³ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 35-36; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 37; Dwunasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2002) 12, § 44; Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 31.

²⁴ Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

po pozbawieniu wolności²⁵. Osoby nie władające językiem polskim powinny otrzymać tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania karnego²⁶.

Przy wejściu do Komisariatu, w widocznym miejscu zamieszczona jest informacja, w jakich dniach i godzinach Komendant Komisariatu przyjmuje w sprawach skarg i wniosków. Prowadzona jest także ewidencja przyjęć interesantów, w którym opisany jest przebieg rozmowy, co było jej przedmiotem. Wg tego rejestru w 2018 r. odbyło się 28 spotkań z interesantami, a w 2019 r. - 10. W Komisariacie został także wyznaczony funkcjonariusz, który zajmuje się rozpatrywaniem skarg wpływających od obywateli.

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do zewnętrznych mechanizmów skargowych KMPT rekomenduje, by przy wejściu do Komisariatu i na jego terenie wyeksponować dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji.

5.3. Monitoring i nagrywanie przesłuchań

W Komisariacie monitoringiem objęte są korytarze oraz tzw. pokój przyjęć interesanta – pomieszczenie, w którym przeprowadzane są czynności z zatrzymanym (obraz przechowywany jest na dysku przez miesiąc, potem zostaje nadpisywany). Przesłuchania odbywają się w pokojach policjantów prowadzących sprawę. Na terenie Komisariatu nie ma też oddzielnych pokojów przesłuchań. Przesłuchania nie są zazwyczaj nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²⁷. Taka sytuacja w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych.

²⁵ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2012.142.1).

²⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2010.280.1).

²⁷ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i / lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych²⁸.

Rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni fałszywie zaprzeczą, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści²⁹.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych³⁰. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości³¹.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań. Czynność ta może być dokonywana w pomieszczeniach służbowych przy użyciu mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań.

5.4. Personel

KMPT widzi potrzebę merytorycznego wsparcia funkcjonariuszy i zaleca, by do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, Protokołem Stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz prewencją tortur, niehumanitarnego oraz poniżającego traktowanie.

²⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

²⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

³⁰ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

³¹ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Zgodnie z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

W ocenie SPT szkolenie personelu powinno mieć charakter prewencyjny i obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach. Powinno mieć charakter przekrojowy, zawierając zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT podkreślając, że: *Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków*³². Podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. CPT podkreślił także, że należy dążyć do przeszkolenia personelu w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji³³.

Szkolenia w wymienionym wyżej zakresie mają wartość prewencyjną i edukacyjną. Wspomniane szkolenia, zawierające w treści zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka i znajomość podstaw pozytywnych oddziaływań psychologicznych, ukierunkowane są na zapobieganie torturom i innym formom przemocy i niewłaściwego traktowania.

³² Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

³³ Raport dostępny na stronie: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-pola-1>

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

6.1. Komendantowi Komisariatu Policji Wrocław Krzyki:

- 6.1.1.** stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne,
- 6.1.2.** poddawanie wszystkich zatrzymanych badaniom medycznym,
- 6.1.3.** realizację kontroli osobistej w warunkach zapewniających prywatność, poza zasięgiem monitoringu wizyjnego;
- 6.1.4.** rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań poprzez użycie mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań,
- 6.1.5.** wyeksponowanie w widocznych miejscu przy wejściu do Komisariatu oraz na jego terenie danych teleadresowych: instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji;
- 6.1.6.** sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej we Wrocławiu i Krajowej Izby Radców Prawnych we Wrocławiu, informowanie o jej istnieniu osób zatrzymanych i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci;
- 6.1.7.** włączenie do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, Protokołem Stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz prewencją tortur, niehumanitarnego oraz poniżającego traktowanie;

6.2. Komendantowi Miejskiemu Policji we Wrocławiu:

- 6.2.1** Zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych, w szczególności zabezpieczenie środków finansowych na polepszenie warunków materialnych.